

Albina Dumbrăveanu

**NOTE PRIVIND CORECTITUDINEA UNOR DENUMIRI
ȘI NUME PROPRII**

Regretatul academician Nicolae Corlăteanu, patriarhul lingvisticii și filologiei basarabene, a fost un savant de o înaltă cultură și erudiție în mai toate compartimentele științei filologice pe care le-a abordat și îmbrățișat de-a lungul întregii sale vieți: fonetică și fonologie, gramatică, lexic și lexicologie, frazeologie și derivatologie... O grijă și o preocupare aparte marele savant a avut-o pentru cultura și cultivarea limbii noastre, menționând că „limba se cere îngrijită, ea trebuie cultivată ca și o livadă” [1, p. 5].

Această frază-îndemn a fost mereu aproape de sufletul meu mai cu seamă atunci, când preocupările noastre au fost, înainte de toate, repunerea limbii române în capul mesei, astfel ca aceasta să funcționeze în toate domeniile și sferile activității umane din Basarabia, mai ales în timpul prelegerilor, lecțiilor și comunicărilor la primăriile și școlile din republică, în instituțiile din capitală. Principalele teme erau printre altele cultivarea limbii, unificarea și standardizarea terminologiilor sectoriale; asigurarea transcrierii și scrierii corecte a numelor de persoană și de locuri în noile acte de identitate editate în limba română, proces care nu este pe deplin realizat nici până azi. În vederea îndeplinirii acestor postulate se cere menționată o altă spusă și îndemn a acad. Nicolae Corlăteanu ce ține de ecologia limbii române: „Se impune a întemeia și a dezvolta o ecologie specifică a limbii în scopul studierii minuțioase a interacțiunii dintre om și mediul ambiant prin intermediul mijloacelor expresive, aflate în relații complicate” (ibidem).

În continuare intenționez să-mi exprim câteva gânduri asupra corectitudinii unor nume proprii, temă care nu a fost străină nici ilustrului savant și pedagog, al cărui discipol sunt și mă mândresc. Deși s-a făcut destul de mult în scopul scrierii corecte a prenumelor și numelor de familie, s-au depus eforturi considerabile pentru soluționarea acestei probleme, corectitudinea și reglementarea numelor proprii și, în special, a numelor de persoane continuă să constituie o problemă acută. În acest sens ținem să menționăm cât de laudabile și folositoare au fost și sunt și astăzi lucrările semnate de principalii cercetători din republică în domeniul onomasticii Anatol Eremia și Maria Cosniceanu. Dar câte lecții, prelegeri în aule studentești sau emisiuni radiofonice și televizate au fost pregătite de specialiștii onomasticieni pentru a facilita scrierea corectă a numelor proprii în actele de identitate și nu numai? Mulți din purtătorii numelor de familie schimonosite cândva, de exemplu, *Coldari*, *Cecan*, *Ceban*, *Dubolear* și *Dubolari*, *Calugari* și *Calugher*, *Smentâna*, *Mordari*, *Țerna*, *Chirtoca*, *Lipodatu* și multe altele de acest fel constată ei înșiși că li s-a mutilat numele în documente și că ei știu că părinții și strămoșii lor purtau numele respective corecte, scrise conform normelor și spiritului limbii române: *Căldare*, *Ciocanu*, *Ciobanu*, *Dubălaru*, *Călugăru*, *Smântână*, *Mardare*, *Țărnă*, *Chirtoacă*, *Lepădatu* ș.a. Am putea să ne imaginăm că cineva ar putea zice *Să aduc un coldari de apă de la fântână* sau *El e ceban la oi*?

În acest scop, prin anii '90, prin hotărâre de guvern, a fost creată Comisia republicană pentru reglementarea și ocrotirea onomasticii naționale, comisie care a fost utilă nu numai

pentru funcționarii oficiilor stării civile, ci și pentru funcționarii și editorii care întocmeau și editau hărți geografice. Începând cu anul 2003 această comisie și-a întrerupt activitatea, nu a mai funcționat, din motive lesne de înțeles. Întrucât necesitatea ei era evidentă, a fost creată o asemenea comisie pe lângă CNT, în care au fost incluși specialiști în domeniu. Aceasta, în măsura posibilităților, și-a făcut din plin datoria (lecții, seminare, consultații la oficiile de stare civilă și primăriile din republică). Spre regret, în ultimii ani componența comisiei a fost modificată, excluzând specialiștii în domeniu. Activitatea acesteia s-a redus doar la eliberarea certificatelor de identificare a numelor, adesea cu multe regretabile erori, acceptând ca echivalente literare niște variante-surogate ale prenumelor noastre românești.

Neținând cont de regulamentele elaborate de scriere corectă a numelor proprii, de normele lingvistice în vigoare, de recomandările făcute în cadrul emisiunilor radio și TV, în ultimul timp, s-au emis incognito pentru oficiile de stare civilă niște decizii, circulare de uz intern (ignorându-se opinia savanților specialiști în domeniu), conform cărora, nu se mai corectează numele, ci dimpotrivă, se schimonosesc. E revoltător, ce se întâmplă astăzi cu actele noastre de identitate. Persoanele care și-au schimbat prenumele de tipul *Ivan, Vasilii, Alexandr, Afanasii, Feodosii, Stepan, Fiodor* sau *Piotr* ș.a. cu variantele corecte ale acestora – *Ion, Vasile, Alexandru, Atanasie, Teodosie, Ștefan, Tudor (Teodor)* sau *Petru* ș.a., în momentul expirării termenului de valabilitate a buletinului de identitate sau a pașaportului național, au fost obligați să revină la variantele rusești, adică precum sunt scrise, chipurile, în actele de înregistrare a nașterii din arhivă, în care în anii '90 nu s-au făcut modificările de rigoare. E strigătoare la cer apariția unor variante mutilate ale echivalentelor prenumelor din limba rusă transcrise în limba română. Știm cu toții că actele noastre, depozitate prin arhive, au fost scrise în limba rusă. Este vorba de prenumele rusești *Василий, Георгий, Григорий, Юрий* ș.a. Acum, când dorim să obținem un certificat (de naștere, căsătorie etc.) de pe actele din arhivă, ni se înmânează un act duplicat, cu variante monstruoase, transcrise ca *Vasili, Gheorghii, Grigori, Iuri* etc. și nu cu echivalentele noastre românești: *Vasile, Gheorghe, Grigore, Iurie* etc. E adevărat că astfel de variante se utilizează în onomastică, dar ca nume transcrise dintr-o limbă slavă pentru cetățenii din țările respective (mai cu seamă în enciclopediile editate în limbă română), dar nu pentru cetățenii noștri care trebuie să-și poarte prenumele lor, moștenite din moși-strămoși și legiferate de normele de scriere a numelor proprii în limba română. Și cum să nu se întâmple astfel de „ciudățenii”, dacă organele de stare civilă își au propriile instrucțiuni „pocit” întocmite. Ne permitem să analizăm aici unele din „regulile” de transcriere a numelor de persoane din Instrucțiunile oficiale aprobate de Departamentul Tehnologii Informaționale [3, p.7], în care citim:

Pentru transcrierea numelor și prenumelor cetățenilor Republicii Moldova din limba rusă în limba de stat, se vor utiliza următoarele reguli:

– „e” se transcrie prin „io”;

Această prevedere din instrucțiunile amintite mai sus este greșită. Litera „e” din limbile slave, conform standardului oficial de transcriere, se redă în limba română numai prin „e”, pe când litera rusească „ë”, redată în acte uneori și prin „e” se va transcrie prin îmbinarea de litere „io”. De exemplu: *Piotr* (și pentru *Пѣмп* și pentru *Пѣмп*).

– „ий” se transcrie prin „i”;

Este greșită această formulare, pretinsă drept normă. Dacă este vorba de prenumele din limba rusă, ca *Василий, Григорий, Валерий, Юрий, Клементий, Анатолий* etc., este

greșit întrucât, conform regulilor ortografice ale limbii române aceste prenume au terminație diferită și trebuie înscrise, după cum urmează: *Vasile, Grigore, Valeriu, Iurie, Clementie, Anatol* etc., deci cu echivalentele respective din limba română. Această regulă („ий” se transcrie prin „i”) justifică transcrierea în limba română a prenumelor rusești din acte cu niște variante mutilate ca, spre exemplu, *Vasili, Grigori, Iuri, Clementi, Anatoli*, prenume acceptate și promovate de Centrul de Terminologie.

Căutând explicație de ce s-a ajuns la așa ceva, suntem de părerea , că probabil s-a avut în vedere desinența onomastică a numelor de familie de origine slavă -ский. Dacă e așa, atunci, într-adevăr, conform normelor de scriere a numelor de persoane, se va transcrie -**chi** pentru numele de familie chiar pentru ambele sexe.

– „к” se transcrie fie prin „c”, fie prin „ch”, după caz.

Prima parte a frazei, adică „к” se transcrie fie prin „c” este corectă. Se cer doar două-trei exemple: Константин – Constantin, Виктор – Victor, Кодреану – Codreanu. Dar oare ce au înțeles funcționarii, care completează un act, din partea a doua *fie prin „ch”, după caz?* Această specificare, în genere, trebuia omisă.

– „щ” se transcrie prin „șc”, înainte de „e” și „i” și prin „șci” înainte de „o” și „u”;

Explicația *înainte de „e” și „i” și prin „șci” înainte de „o” și „u”* este de prisos. Era îndeajuns doar: „щ” se transcrie prin „șc”.

– „ь” se transcrie prin „i”, înainte de „e”, iar ca semn al palatalizării nu se utilizează;

În loc de „ca semn al palatalizării” urma să se scrie „iar aflat între consoane acesta se omite” și să se aducă și câteva exemple: *Arosiev* pentru rus. *Аросьев*, iar pentru *Котельник* – *Cotelnic* .

– legătura „ья” se transcrie prin „ia”.

Un termen utilizat nelalocul potrivit. Aici trebuia menționat că nu numai îmbinarea de litere „ья” se transcrie prin „ia”, dar și „ия” (în cazul prenumelui *Мария*). *Дарья* se scrie *Daria*, iar *Мария* – *Maria*.

– „э” se transcrie prin „e”;

Această afirmație este greșită, întrucât, în genere, litera „э” din limba rusă se transcrie „ă” (fie în apelative, fie în numele de persoane), iar atunci când această literă se află la începutul numelor de persoană în limba rusă se va transcrie în limba română „e”. Exemple: *Эмма* – *Eta*, *Эмануил* – *Emanuil*, *Элина* – *Elina* etc. și nu cu „ă”.

Acestea sunt doar câteva, să le zicem, norme sau recomandări, nu știm ale cui, cu intenția de reglementare a onomasticii naționale. Printre altele fie spus, aceste instrucțiuni au fost avizate de Centrul de Terminologie.

În concluzie, ni se pare că aici se impune necesitatea unui dicționar de scriere a prenumelor și numelor de familie în limbile rusă și română. Cu astfel de instrucțiuni nu vom avea nicicând acte de identitate, în care să regăsim prenumele noastre tradiționale și moderne corect înscrise.

De corectitudine a numelor de persoană în actele de identitate au nevoie și prenumele intrate recent în inventarul onomastic din Basarabia, prenume împrumutate odată cu libera circulație sau migrație a concetățenilor noștri. Drept exemplu sunt prenumele: *Julietta, Romeo, Gabriela, Izabela, Beatricia, Leticia* etc., care au echivalente antroponimice în limba română. Însă avem și prenume care, în opinia noastră, trebuie scrise ca în limba de

origine: Jessica, Beatrice, Yolanda, Lily etc. [5, p. 391, 392]. Problema aceasta urmează să fie rezolvată.

În continuare voi expune câteva gânduri privind corectitudinea unor denumiri.

De mult timp îşi aşteaptă rezolvarea problema denumirilor corecte ale unor produse alimentare, a denumirilor de plante, legume, fructe etc. Sunt sigură că noi toţi dorim să avem caise cu denumiri româneşti, şi nu *Краснощекий, Кишиневский ранний*, cireşe *Валерий Чкалов* sau piersici *Урожайный желтый, Сочный, Успех* etc., salamuri *Чайная, Днестровская, Докторская, Московская* etc., băuturi alcoolice şi nealcoolice *Букет Молдавии, Белый аист, Праздничный, Столичный, Пшеничная*, apă minerală *Кишиневская, Корнеитская* etc. E de menţionat faptul, că unele denumiri de produse au fost traduse în limba română, de exemplu, salam, unt, brânză ş.a. pe când denumirile ruseşti între ghilimele au fost doar transliterate (uneori destul de caraghios în îmbinare cu denumirea de produs de alt gen) din limba rusă şi, astfel, avem *salam* „Molocinaia”, „Doctorscaia”, *unt* „Crestianscoie”, *brânză* „Domaşnii”, rachiou „Hlebnaia”, „Rosa Moldavii”, „Soobrazim na troih”, „Ha-ha-ha” apă „Izumrud” şi tot aşa, şi tot aşa. [4, p. 481, 482].

După douăzeci de ani de la adoptarea Legii cu privire la funcţionarea limbilor poţi întâlni încă destul de frecvent denumiri de firme, de produse alimentare sau de alt fel scrise sau numai în limba rusă, sau cuvântul rusesc scris cu litere latine, de tipul: Salonul de coafură „*Ciarodeica*”, buticurile de comercializare a detergenţilor „*Zoluşca*” sau benzinăria „*Vesî*”. Totodată, unii agenţi economici continuă să se încapăţineze să utilizeze denumirea firmei sau a produsului acestei firme în limba română, folosind denumirea firmei şi a mărfii cu textul de pe ambalaj doar în limba rusă. Îmi amintesc un caz când un cetăţean din Orhei nu vroia nici în rupele capului să schimbe denumirea ţigărilor ЛЯНА (cu caractere slave) în „Leana” cu litere latine. La întrebarea de ce se opune, cetăţeanul a răspuns că „s latiniţei sigaretî ne imeiut tovarnogo vida”, (adică, cu caractere latine ţigaretile nu au aspect de marfă – traducerea ne aparţine – A.D.). Probabil că această idee e încă acceptată de instituţiile de resort, dacă avem în limba noastră astfel de perle terminologice.

Acestea sunt consecinţele „bilingvismului armonios” de altădată, care, de fapt, a fost un bilingvism fals şi a adus grave prejudicii limbii române.

Lipseşte un interes constant pentru implementarea limbii române în întreaga republică. Statul trebuie să-şi asume grija pentru folosirea *de facto* a limbii române în toate sferele. Politica statului în această privinţă trebuie să fie mai consecventă. E necesar ca promovarea limbii române ca limbă oficială să fie o prerogativă a tuturor factorilor decizionali – de la Guvern, Parlament etc. până la Primărie sau şcoală. Sunt de părerea că astăzi, când nu mai există acel Departament al Limbilor, rezolvarea acestei probleme ar trebui să-i revină Institutului de Filologie.

În ultimii ani statul Republica Moldova „a avut grijă”, să descurajeze cunoaşterea limbii oficiale de către toţi cetăţenii săi. Până la urmă, atitudinea faţă de limba ţării este un indiciu al nivelului intelectual şi al demnităţii umane şi naţionale.

Mulţumind pentru atenţia cu care aţi ascultat comunicarea noastră succintă, încheiem aceste gânduri cu cuvintele pline de adevăr şi curaj ale regretatului poet al neamului Grigore Vieru: ***Vom fi cu adevărat liberi atunci când întreaga republică va deveni o CASĂ A LIMBII ROMÂNE*** şi cuvintele pline de optimism ale mult regretatului învăţător al tuturor învăţătorilor de limbă română din Basarabia, acad. Nicolae Corlăteanu: ***Eu cred, cred sincer în izbânda limbii române şi a neamului românesc!*** [2, p. 6.]

Referințe bibliografice

1. Nicolae Corlăteanu. *Necesitate imperioasă, dar fără abuzuri în renovarea lexicului*. În: „Mult e dulce și frumoasă...” (Centrul Național de Terminologie), Chișinău, 2001, p. 5-9.
2. N. Corlăteanu. *Las vouă moștenire...*, *Limba Română*, 2005, nr. 4, p. 5-6.
3. *Instrucțiune Cu privire la modul de înregistrare a actelor de stare civilă*. – Chișinău, 2005, 110 p.
4. Albina Dumbrăveanu. *Terminologie și politică lingvistică*. În: Omagiu profesorului și omului de știință Anatol Ciobanu, Chișinău, 2004, p. 478-483.
5. Albina Dumbrăveanu. *Numele de persoană și societatea*. În: Omagiu lui Ion Dumbrăveanu la 70 de ani, Chișinău, 2009, p. 391-395.

Institutul de Filologie
(Chișinău)